

Richtlijnen voor ondertiteling

De afdeling TT888 Ondertiteling gebruikt onderstaande richtlijnen als basisregels bij de ondertiteling van programma's. Voor sommige programma's worden ook specifieke afspraken gemaakt.

Algemene aandachtspunten

Letterlijkheid

We ondertitelen zó dat de tekst letterlijk overkomt, maar dat mag niet ten koste gaan van de leesbaarheid. We letten hierbij op de volgende punten:

- Behoud namen, wanneer enigszins mogelijk
- Neem de stijl over
- Behoud woorden die opvallen bij liplezen
- Laat 'gespierde taal' niet weg
- Kromme taal nemen we alleen over als dat functioneel is, omdat dat bijvoorbeeld de grap is of omdat eraan gerefereerd wordt.

Kijkers stellen letterlijke ondertiteling op prijs, maar de titels moeten wel leesbaar blijven. Letterlijk ondertitelen kan - zeker als er erg snel gesproken wordt - meer tijd kosten en een korte leestijd veroorzaken, waardoor de titels wellicht minder goed leesbaar zijn.

Leestijd

Doven en slechthorenden willen evenveel informatie krijgen als horenden. Dit is echter lastig, omdat lezen meer tijd kost dan luisteren. De standaard ingestelde leestijd is 165 woorden per minuut (wpm). Tot 200 wpm is redelijk goed te volgen, maar nog sneller is erg vermoeiend voor de kijker. Vaak kan er eenvoudig iets worden weggelaten. Geef zo mogelijk wat extra leestijd wanneer de inhoud lastig is (bijv. ongebruikelijke terminologie) en in kinderprogramma's. De bovengrens in leestijd is weliswaar arbitrair, maar moet niet structureel overschreden worden, want voorbijrazende ondertiteling is vermoeiend voor de kijker.

Timing

Een synchrone timing zorgt dat sprekers beter te volgen zijn. Laat titels dus zo veel mogelijk synchroon lopen met het gesproken woord. Zodra iemand iets zegt, verschijnt de bijbehorende titel in beeld. Lipbewegingen die prominent in beeld zijn, moeten herkenbaar zijn in de ondertiteling. Als er ruimte voor is, mag een titel wat langer in beeld blijven staan nadat de spreker uitgesproken is. Maak gebruik van de mogelijkheid om met de leessnelheid uit te lopen tot 200.

Twee- of drieregelige titels

Zet liever niet meerdere zinnen in één titel als het niet nodig is. Tweeregelige titels lezen prettig, maar drieregelige titels zijn zeker toegestaan. Let er wel altijd op dat er geen relevante beeldinformatie wordt afdekt.

Kleurgebruik

We hebben de beschikking over de kleuren wit, geel, cyaan (lichtblauw) en groen. Rood gebruiken we niet. Groen gebruiken we spaarzaam. Volgorde van inzet: wit-geel-blauw (groen). Als wit van het toneel verdwijnt in dezelfde scene, krijgt een van de anderen wit. *Gebruik kleuren en regie waar dat echt nodig is om de sprekerswisseling te volgen, maar laat ze achterwege als het programma ook zonder kleuren goed te volgen is.*

Geel en wit voor presentatoren en verslaggevers

Presentatoren van een programma krijgen geel. Een tweede presentator, verslaggever/interviewer, sportcommentator of weervoorspeller krijgt in principe wit, een derde weer geel. Maar als een tweede presentator (of verslaggever/interviewer) het woord overneemt zonder een dialoog aan te gaan, en er andere sprekers te verwachten zijn, vindt er geen kleurwisseling naar wit plaats, zodat wit beschikbaar blijft voor anderen.

A-Z Aandachtspunten

aanhalingstekens

In navolging van andere media gebruiken we alleen enkele aanhalingstekens. Omdat ruimte een schaars goed is bij ondertiteling, gebruiken we ze spaarzaam: een aanhalingsteken bij de opening van een citaat en eentje aan het eind van het citaat, ook wanneer het citaat over meer ondertitels verdeeld is.

accent

Als iemand met een accent spreekt en het is inhoudelijk functioneel, dan vermelden we dat met een regieaanwijzing: MET LIMBURGS ACCENT:

Dialectwoorden kunnen eventueel worden gebruikt. Een afwijkende manier van spellen om een dialect over te brengen (fonetisch weergeven) zal meestal te onduidelijk zijn, maar bij cabaret kan het juist de humor van de sketch goed laten overkomen. Als het beter uitkomt, volstaat alleen LIMBURGS: ook.

afbreken van titels

Als je een titel afbreekt eindig je met drie puntjes. De volgende titel begint zonder puntjes en met een kleine letter. Gebruik nooit twee in plaats van drie puntjes uit ruimtegebrek.

afkortingen

Volkomen ingeburgerde afkortingen mogen worden gebruikt, zoals voor titels en maten en gewichten. Maten en gewichten hebben een vaste internationale schrijfwijze: cm, mm, kg, mg (milligram), kB (kilobyte), MB (megabyte). Maar gebruik liever **kilo** dan **kg** en liever **meter** dan **m**. **10 euro** mag worden ingekort tot **e.10** en **10 gulden** tot **f.10**. Het teken **\$** mag worden gebruikt als alternatief voor **dollar**: **\$10**.

Wees verder terughoudend met het gebruik van afkortingen. Afkortingen die alleen in geschreven vorm bestaan en dus nooit in de mond genomen worden, mogen niet in titels verschijnen. Verboden zijn dus: t/m, bijv., m.u.v. etc. Deze afkortingen verminderen de leesbaarheid.

afkortingen: met of zonder hoofdletter?

De schrijfwijze van afkortingen als **Unicef** of **NMa** kun je terugvinden in woordenlijst.org. Nederlandse schooltypes krijgen kleine letters. Ingeburgerde afkortingen krijgen meestal kleine letters: aids, cao, hiv, tbc, cfk's, pvc, tv, pc, wc, cd, cd-rom, hbs, havo, vmbo.

eigennamen

Regel 1: Neem de spelling over zoals die in beeld verschijnt (Sl's of intiteling), tenzij dat duidelijk fout is.

Regel 2: Voor buitenlandse aardrijkskundige namen, neem de spelling over van <http://namen.taalunie.org/>

Regel 3: Voor Russische namen hoort de Nederlandse transcriptie te worden gebruikt (Gorbatsjov, niet Gorbachev), maar bij de sport werkt dat vaak niet omdat men de Engelse transcriptie gebruikt.

gedichten

Gedichten worden altijd letterlijk overgenomen. Achter de regels komen geen punten of afbreekpunten, net als bij liedjes.

getallen

In zakelijke en exacte mededelingen worden getallen in cijfers weergegeven. Bijvoorbeeld in data, percentages, paginanummers, als het cijfer als naam gebruikt wordt (**lijn 3, NPO 2**) en als de cijfers zo voorkomen in het programma, bijvoorbeeld bij spelprogramma's (**10 punten voor team 2**). In andere gevallen schrijven we getallen tot en met tien in letters. Je kunt een uitzondering maken als bijvoorbeeld acht met een hoger getal in één zin genoemd wordt. Tientallen tot en met honderd mogen in letters geschreven worden, maar het hoeft niet. Ook rangtelwoorden t/m 10 worden voluit geschreven (**eerste, tiende**). Achter rangtelwoorden met een cijfer schrijven we alleen een e (**11e, 21e**, niet **11de, 21ste**). Breuken zoals 2½ schrijven we aaneen (tweeënhalf) of in cijfers (2,5).

Verder:

- Het is **in de jaren dertig** of: **in de jaren 30** (niet '30).
- Zet vanaf 10.000 een punt voor de laatste drie cijfers.
- Als een zin begint met een cijfer, heeft het volgende woord een kleine letter: 80.000 mensen bezochten de tentoonstelling.

Interpunctie

dubbele punt

Na de dubbele punt volgt een hoofdletter als er een volledige zin volgt.

Hij dacht: Dit doe ik niet.

Ik dacht: nee.

gedachtestreepje

Het gedachtestreepje – dat langer hoort te zijn dan het koppelteken (-) – gebruiken we niet. Komma's volstaan ook.

ironieteken

Als iemand iets op ironische wijze zegt, kun je het teken (!) gebruiken. Het teken komt zonder spatie aan het eind van de zin. We beschouwen het als een zelfstandig leesteken, dus er komt geen punt achter. Een ironische vraag kan eindigen op (?). Gebruik het ironieteken niet als overduidelijk is dat de spreker zich ironisch uitlaat.

komma

Om een opeenstapeling van (op zich terechte) komma's te vermijden laten we er af en toe eentje weg, als het de leesbaarheid ten goede komt.

koppelteken

Het streepje (koppelteken) kun je gebruiken voor de leesbaarheid van werkelijk problematische woorden als 'ge-ind'. Maar niet 'ge-skied'.

punt

Na een zin komt altijd een punt, behalve bij regieaanwijzingen, liedjes, gedichten en de aftiteling. Ook na de headlines van actuele programma's en na internet- en e-mailadressen volgt een punt. Laat nooit een punt weg uit ruimtegebrek.

punt erbinnen of erbuiten

Als een woord of een enkele woordgroep tussen aanhalingstekens wordt gebruikt, dan valt de punt (of komma) erbuiten. Wordt een hele zin aangehaald, dan valt de punt binnen de aanhalingstekens.

puntkomma

Puntkomma's spaarzaam gebruiken.

spatie

Zet een spatie na de komma en de punt.

uitroepteken

Wees zuinig met uitroepetekens. Op het televisiescherm komt het al gauw schreeuwerig over.

vraagteken

In zinnen die eindigen op 'hè' gebruik je geen vraagteken als de zin een bevel of uitleg inhoudt.

kreten

Voor een aantal kreten hanteren we een vaste spelling, omdat deze het beste overkomt in schrift.

Oké schrijven we als **oke**.

OK of okay gebruiken we alleen in Engelse titels.

Hé schrijven we als **hee**.

Hè schrijven we als **he**.

De klank ooo schrijven we als o, in elk geval zonder h.

De klank ohhh schrijven we als **oh**.

Instemmend gemompel schrijven we als **m-hm**.

Mwa... zit tussen ja en nee in.

En eh..., niet: enne...

Eh en **ehm** worden gevolgd door drie puntjes, tenzij de pauze erna heel kort is; dan volgt een komma.

Als er iemand lacht, kun je **Hahaha!** titelen.

Alleen als er pauzes hoorbaar zijn, schrijven we het los: **Ha ha ha!**

lay-out

Zorg vooral voor een heldere lay-out wanneer het tempo hoog en/of de inhoud complex is.

liedjes

buitenlandstalige liedjes

Engelstalige en eventueel Duitstalige liedjes ondertitelen als de zingende persoon duidelijk in beeld zingt en zeker als het liedje van belang is voor de inhoud van het programma. Check bij twijfel even of er wordt ingetiteld.

Nederlandstalige liedjes

Liedjes worden letterlijk ondertiteld, ook als de toegestane leesnelheid wordt overschreden. Elke titel die gezongen wordt, begint met een *. Daarna volgt de tekst (zonder spatie tussen * en de tekst). Achter de regels komen geen punten en ook geen afbreekpuntjes. Als een liedje is afgesloten, geven we een * aan het eind van de zin. Geen spatie tussen de laatste letter en de *.

onderbrekingen in liedjes

Wordt een liedje onderbroken met een opmerking, gebruik dan geen * om af te sluiten en te openen, maar zet de opmerking wel in een aparte ondertitel: **Handjes in de lucht!**

muziek

We geven een regieaanwijzing als er muziek te horen is die relevant is voor het programma (dus geen regietje als er een paar seconden muzak of akoestisch behang te horen is. Geef de titel een normale leestijd. Daarbij vermelden we de titel en/of artiest of componist.

regieaanwijzingen

Regieaanwijzingen brengen relevante informatie over die niet wordt uitgesproken en niet te zien is in het programma, maar die wel te horen is. Schrijf ze uitsluitend in witte hoofdletters, zonder punt erachter. Geef liever een geluid zelf weer dan het te benoemen. Hou de regie zo kort mogelijk. Kies voor onderwerp + actief werkwoord.

Dus: VLOER KRAAKT

Niet: KRAKEN VAN DE VLOER

Dierengeluiden

In een natuurprogramma kies je de beschrijvende vorm: LEEUWEN GROMMEN
maar in een animatiefilm of een spelletje wordt dat eerder: Grrrrrrrrr!

spellen

Als er een naam of woord gespeld wordt, doen we dat in hoofdletters en met streepjes ertussen: S-P-E-L-L-E-N.

taalfouten van sprekers

Opvallende taalfouten van sprekers alleen overnemen als dat relevant is, en als het voor de kijker duidelijk is wat er wordt bedoeld.

vreemde talen

Als er geen intiteling in een programma zit, maar er wordt wel in een vreemde taal gesproken, ondertitel het dan in de oorspronkelijke taal. Dit geldt alleen voor het Engels en het Duits, talen waarin iedereen in Nederland wel een klein woordje kan meespreken. Frans en Spaans alleen ondertitelen als je die taal beheerst. Bij andere talen geef je een regieaanwijzing, bijvoorbeeld: (er wordt Russisch gesproken) of (Russisch).